

Qırx sətir

Gümanım məni aldatmırmış. Böyük çıxmasın, o ola ki, ta tələbə vaxtımdan o fikirdəydim ki, İslam Şərqi Arvopaya görk olub, Avropa demək olar ki, yalançılar sözü, durub-oturmağını, səliqə-sahmanını, (özlərini çəkib indi dağ başına qoysalar da) Şərqdən, daha doğrusu, İslam Şərqindən öyrənib, əxz eləyibdi. Hələ nə yaxşı ki, orta əsrlər ispan memarlığını, necə varsa eləcə saxlayıblar, Kordova məscidi necə tikilibsə, o cür də qalıb, Əl-Həmra sarayı yenə də İspaniyaya gəlib-gedənin, uşağın da, böyüyün də ruhunu oxşamaqdadı... Qərb dediyin o xaçpərəst dünyası memarlığı, rəssamlığı, süfrə mədəniyyətini, qonaq qabağına çıxmağı, tibbi, – axtarsan elə musiqi feyzini də elə Şərqə baxıb özünü düzəldibdi... Bax «Tokkata»çının ekiz qardaşını «Bayatı-Şirazı» tanıyıb guya eşitməmişdimi? O da deyə bilərdi ki: «Elə mənim də ağır eşidən vaxtıma düşüb, heç o musiqini qulağım çalmayıb». Mənbilən belə şey ola bil-məzdi.

Bəli, mən o çağlardan danışırım ki, Qərbin birdən-birə paxıllığı tutacaq – həm ürəyində, həm də var səsiynən – “biz xaçpərəstlər niyə elmi, sənəti, durub-oturmağı, ədəb-ərkanı müsəlmandan öyrənməliyik? Müsəlmanın qarasına – dişlərinin dibindən tüpürcək sıçrayan, uzaq-uzaq yolları dördnala çapmaq üçün ağızda qantarğa çeynəyən atlara minib Yaxın Şərqə müsəlmanın üstünə cuman səlibçilər, əslində İslamın üstünə gəldilər, – gəldilər – gördülər, hirsənən-hikkəynən gəldiklərinə də, – mənbilən peşman oldular... peşman oldular, – əvvəla ona görə ki, qabaqlarına Sultan Səlaəddin kimi bir oğul

çıxdı. O da səlibçilərin burnunun üstünə vurub dala qaytardı... sonra da səlibçilər gördülər ki, İslam Şərqində gözlərinə su veriləsi, görüb götürüləsi çox şeylər varmış – gerekdi ki, neçə əsr, neçə nəsil onlardan öyrənməyə, əxz eləməyə dəyər... Poeziya, musiqi, memarlıq, tibb, rəngkarlıq, folklor, xalçaçılıq, qeyri xalq sənətləri, geyim-keçim və bütün bunların üstündən qeyrət-namus təəssübü də o cümlədən...

Səlibçilər yaman hər bə-zorbaynan gəlmişdilər, başları, necə deyərlər, paçalarının arasında – neçə aya, neçə günə qayıtdılar gəldikləri məmləkətlərə, özləriynən nə gətirmişdilər-sə, onun fərqi nə varan kimiydi? Hər halda, mənbilən xeyir üçün gəlməmişdilər, onlar əvvəl-əvvəldən Şərqin növrəğini pozmağa gəlmişdilər; gəldilər-qayıtdılar, amma «yəhərin qaşında da» olsa, İslam Şərqinin ədəbiyyat və incəsənətindən, təbabətindən, musiqisindən, elmindən, nücum-nəcabətindən, səfindən-süfrəsindən heybələrini gözünə qoyub apardılar... Apardıqları «nemətlərdən» ən ümdəsi bəlkə də söz sənəti, İslam Şərqinin söz gövhərləriydi ki, bunlar harda olur-olsun sənət xalı-xalçasını bəzəyəcəkdi... Hətta, onu demək yerinə düşər ki, Şərqdən Qərbə daşınan, Qərbin İslam Şərqindən öyrəndiyi, əxz elədiyi ən dəyərli incilərin sırasında birinci yeri Poeziya tutur ki – Azərbaycanın Nizami Gəncəvisi onun ön cərgəsindəydi... Mənbiləni, Nizaminin yaman-yaxşı ilk tərcümələri də elə Avropada o çağdan başlayaraq işıq üzü görüb. Məqalələr də həmçinin... Nizami Avropada tanınandan sonra Azərbaycan Poeziyası və Azərbaycan ədəbiyyatı deyəndə Nizami xatırlanıb və mənəcə elə indinin özündə də belədir...

Vaqif Dövlət